

Skaitymo gebėjimų ugdymo metodai

Nida Poderienė

2018-12-18

Mokinių mokymosi ypatumai

Silpsta linijinio gilaus skaitymo ir gilaus mąstymo ryšiai smegenyse.

Menkėja galimybės išmokti dalyką, sukurti sąmonėje gilius ryšius.

Silpsta gebėjimas įsivaizduoti ir abstrakčiai mąstyti.

Silpsta ilgalaikė atmintis ir įsiminimas.

Silpsta gebėjimas koncentruoti ir valdyti dėmesį.

Silpsta empatija: kuo labiau išsiblaškę, tuo mažiau jautrūs.

we053881 www.fotoresearch.com

Mokinių mokymosi įgūdžiai

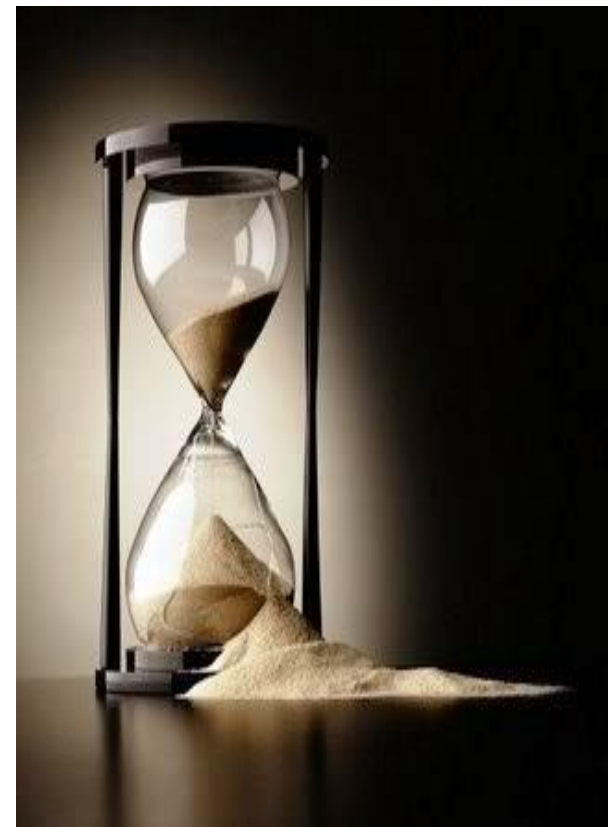
Iš mokytojų išvalgų:

„Kai susiduria su kliūtimis, jas apeina, neatlieka užduočių. Pavyzdžiui, reikėjo atlikti rašinio analizę, jos neatliko, pasakė, kad tai sunku“.

Paviršutinė informacijos paieška nereikalauja gilaus dėmesio sutelkimo ir gebėjimo valdyti dėmesį išlaikančių stimulų.

Būdai mokinius skatinti išlaikyti dėmesį

1. Veiklų refleksija
2. Tikslų formulavimas:
produktivumo užduotis
prieš teksto analizę

Nuotrauka iš interneto

Kodėl?

TIKSLO formulavimas: produkavimo užduotys, pateikiamos
PRIEŠ teksto nagrinėjimą

Tikslai:

- 1) kad mokiniai smalsiai, atidžiai skaitytų ir
- 2) 2) po teksto analizės integruotų naujai įgytą patirtį su jau turima.

Pavyzdžiui,

prologo, epilogo ar kūrinio dalies kūrimas,

tas pats pasakojimas kito veikėjo akimis,

konteksto keitimas,

žanro keitimas (pvz., pagal V. V. Landsbergio su mokiniais sukurtą
filmą „Devyni paukščiai“ remiantis Sesario Valjecho eil. „Valandų
smurtas“),

vizualizacija,

interviu, straipsnis ir pan.

Produkovimo užduotys, formuluojamos prieš skaitant pasirinktą knygą

- Kūrybinė lenta
- Anotacija
- Recenzija
- Reklama
- Inscenizacija
- Komiksų kūrimas
- Kūrinio ir jo ekranizacijos arba spektaklio lyginimas)
- Teminės popietės, įsikūnijus į personažus
- Vizualizavimas (pvz., Egziuperi „Mažojo princo“ vienos planetos)
- Stalo žaidimai (pvz., A. Lindgren „Ronja, plėšiko duktė“)

Nuotrauka iš interneto

Knygos užrašai

Tema, mintys, klausimai, nuomonė.

Atsižvelgiant į amžiaus grupę:

bibliografinė informacija,

literatūros terminai ir kitos sąvokos, nežinomi
žodžiai,

trumpai apie kūrinio autorių ir kontekstą.

Lygmuo	Skalės taškai	Mokinių dalis proc.	PISA
6	708	0,8	Daryti sudėtinės išvadas, integruoti informaciją iš keleto tekstų, kelti hipotezes, kritiškai įvertinti...
5	626	7,8	Sieti giliai įterptą informaciją, vertinti ir kelti hipotezes pasinaudojant spec.įvairių sričių žiniomis, detalai suprasti nepažįstamo turinio/formos tekstą.
4	553	28,3	Interpretuoti, naudotis kontekstu, tiksliai suprasti sudėtingus tekstus...
3	480	57,2	Jungti, palyginti, paaiškinti informaciją, atpažinti ryšį, integruoti, rasti netiesioginę informaciją.
2	407	81,2	Nustatyti, daryti išvadas, palyginti ar supriešinti, įvardinti pagrindinę teksto mintį.
1a	335	94,3	Nustatyti aiškiai pateiktos informacijos dalis, įvardinti pagrindinę temą, susieti teksto informaciją su kasdienėmis žiniomis.
1b	262	98,9	Nustatyti vieną informacijos dalį trumpamame tekste, nustatyti paprastus ryšius tarp gretimų informacijos dalių.

Skaitymo pasiekimai rodo analitinio ir kūrybinio mąstymo gebėjimus

Skaitymo pasiekimų tyrimų rezultatai svarbūs, nes parodo esminius mokinių gebėjimus – kognityvinius gebėjimus, tai yra, kaip mokiniai geba suvokti **skirtingo sudėtingumo tekstus**, – išskirti tekste esminius dalykus, suvokti detalių ryšius, analizuoti, integruoti, interpretuoti, vertinti.

Skaitymo gebėjimai lemia mokymosi sėkmę, nes kalba suvokiamas mokymosi turinys, ja mokiniai išreiškia savo žinojimą, supratimą ir idėjas.

Kokie tekstai sudėtingi?

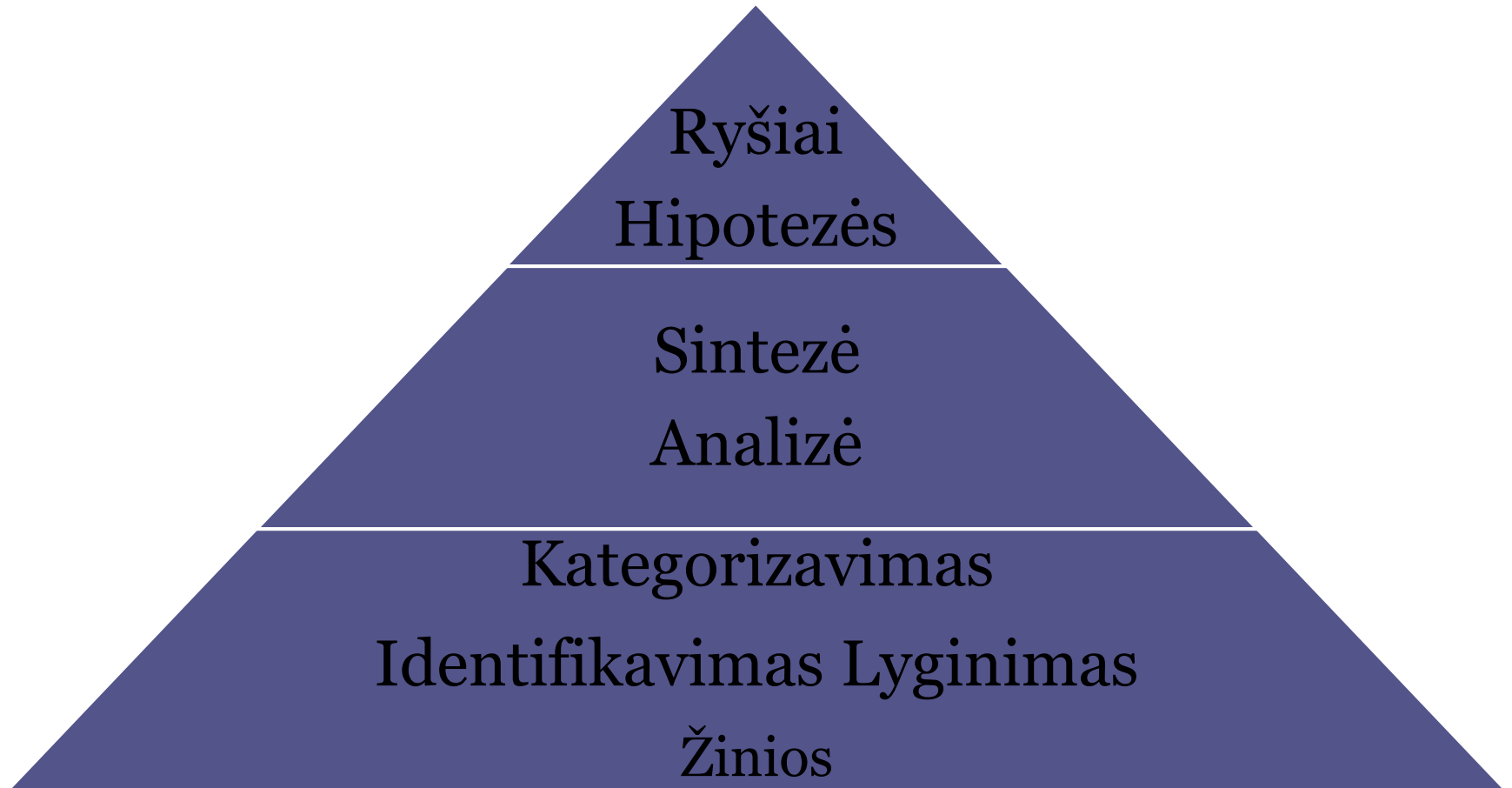
Kad mokiniai suprastų, ką skaito

Svarbiausias veiksnys, lemiantis teksto supratimą ir kūrimą, – asmens kalbinių išteklių lygis.

Gebėjimas suvokti skaitomus tekstus tiesiogiai koreliuoja su mokinio kalbos išteklių apimtimi.

Mokslininkų Lauferio (1989) ir Liu'o bei Nationo (1985) tyrimų duomenimis, **kad asmuo suvoktų tekstą, jis turi suprasti 95 proc. teksto žodžių**, kitus 5 proc. galima nuspėti iš konteksto.

Kas vyksta vaiko galvoje, kai jis mokosi?

Teksto supratimo pakopos

Vertinamasis: svarbos nustatymas, sintezė, reziumavimas, klausimų formulavimas

Gilesnis supratimas: numatymas, lyginimas, jungimas, išvadų darymas

Pažodinis: peržvelgimas, paviršutiniškas perskaitymas, įsivaizdavimas

1. Išsiaiškinti nežinomus žodžius

Užduotis:

TEKSTO nežinomų žodžių aiškinimasis

- 1) paaiškinant žodžio reikšmę savais žodžiais,
- 2) pateikiant sinonimų arba antonimų,
- 3) sakinių, kuriame žodis pavartotas,
- 4) jei reikalinga, žodžio reikšmės iliustraciją.

Nuotrauka iš interneto

2. Skaitymo kryptis: tema, pagrindinė mintis ir teksto elementai (detales)

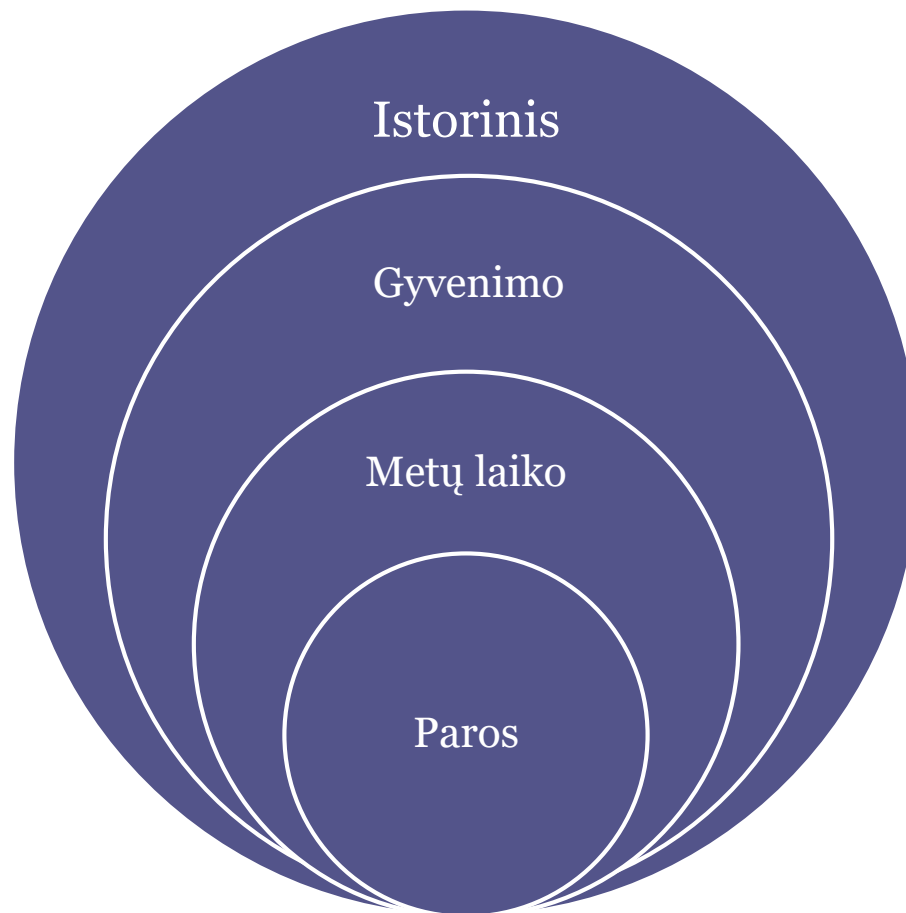

Teksto dalių, pvz., pastraipos, horizontalus skaitymas, siekiant suprasti detales ir jų sąsajas.

Veikėjo charakterio analizė

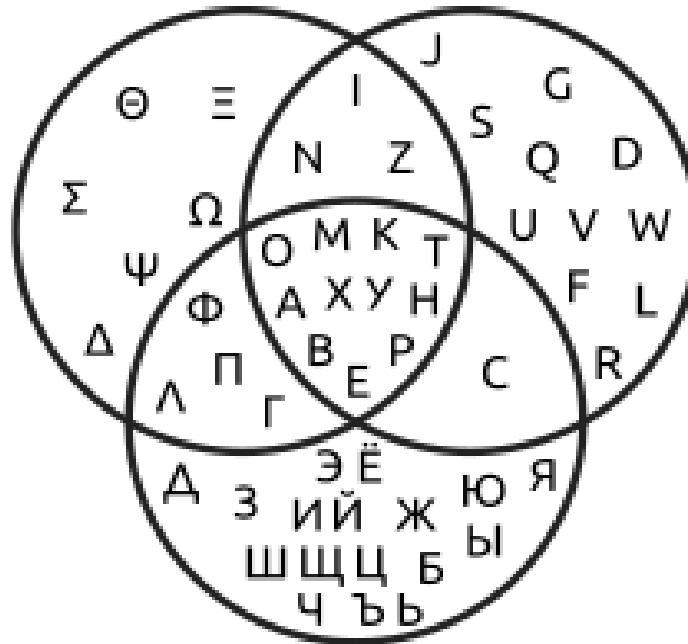

Erdvės ir laiko analizė

4. Lyginimas

J. Venn diagrama, 1880

Lyginamosios analizės metodas

Lyginamosios analizės (lyginimo) metodas yra ypač veiksmingas būdas, pagerinant mokinių pasiekimus, nulemiantis vidutiniškai 45 procentilių pažangą. (R. Marzano, D. Pickering, J. Pollok, 2001; R. Marzano *The Art and Science of Teaching*, 2007).

Lyginimas ir priešpastatymas skatina mokinius galvoti apie tai, ką jie perskaitė, įžvelgti tarpusavio ryšius, išskirti, kas svarbiausia, tiksliai formuluoti išvadas.

Tas pats objektas – skirtingos perspektyvos

Analogijos negrožiniame tekste

Kartais, pateikdamas informaciją, autorius remiasi analogijomis, kurios padeda geriau suprasti jo mintį ar faktus. Todėl verta atkreipti į tokius žodžius – nuorodas: *kaip, panašu į* ir *pan*.

Analogija sukuria vaizduotėje dviejų lyginamų *x* ir *y* vaizdą, skatinant galvoti,

1) kuo *x* ir *y* yra panašūs; 2) *kodėl* autorius *x* ir *y* palygina.

Analogijos negrožiniame tekste

Kas lyginama?

Kuo abu panašūs?

Ar galite abu įsivaizduoti?

Kodėl autorius juos lygina?

Kaip palyginimas padeda suprasti tekstą?

Kaip analogijos supratimas papildo informaciją?

4. Negrožinis tekstas: biografija

Datos, laikotarpiai

I-----I-----I-----I-----I-----I

Kas svarbiausia

(faktai / patirtys/atradimai/idėjos/darbai)

Negrožinis tekstas: biografija

Klausimai:

1. Kokias kliūtis ir problemas asmenybė turėjo įveikti?
2. Kaip jas įveikė?
3. Kuo asmenybė žymi ir kaip gyveno?

Detaliau:

1. Suraskite pasakojime paminėtas kliūtis, su kuriomis asmuo susidūrė.
2. Kuo kliūtis/problema yra svarbi, kad suprastume asmenybės gyvenimo istoriją?
3. Papasakokite, kas svarbiausia.
4. Sudarykite lentelę, pažymėdami:

Kliūtys:

Sprendimai:

Svarbu, nes:

Kaip susiję su visa asmenybės gyvenimo istorija:

3. Vizualizacija: tekstas ir vaizdas

Rasti svarbias detales:

1. Parinkti (arba sukurti) iliustraciją teksto fragmentui.
2. Detalių – daiktų panaudojimas.
3. Surasti 2 iliustracijas, iš kurių 1 netiktą.

Nuotrauka iš interneto

1. Iliustracija teksto fragmentui

Gendrutis Morkūnas

Septyni tūkstančiai stebuklų

Prie kurios pasakojimo vietos galėtų būti ši iliustracija?

Nuotrauka iš interneto

2. Svarbios detalės

Pavyzdžiui,
nagrinėjant K. Binkio „Atžalyną“
Kas yra dėžėje?

Nuotrauka iš interneto

3. Kuri ilustrācija būtu netinkama

J. Kunčino „Tūlai“?

Naudota literatūra

Bendrieji Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenys. Prieiga internete: <http://www.lsk.flf.vu.lt/lt/katedra/testavimas/bendrieji-europos-kalbu-mokymosi%2C-mokejimo-ir-vertinimo-metmenys-bekm-/>

Blažienė A. 2015: *Dvikalbių vaikų rišliojo pasakojimo produktyvumas ir leksinė įvairovė.* Taikomoji kalbotyra (7).

Mazolevskienė A. 2003: *Dvikalbių vaikų lietuvių kalbos mokėjimo ypatumai.* Mano vaikai. Priešmokyklinis vaiko ugdymas. Sud. O. Monkevičienė. – Kaunas: Šviesa

Mazolevskienė A. *Dvikalbių vaikų poreikiai ir jų kalbų mokymasis.* Prieiga internete: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/kiti/A_Mazolevskien%C4%97.pdf

Poderienė N. 2018: *Skaitymo pasiekimai ir kognityvinės bei lingvistinės mokinių kompetencijos.* Prieiga internete: <http://www.lituanistika.emokykla.lt/naujienos/nida-poderiene-skaitymo-pasiekimai-ir-kognityvines-bei-lingvistines-mokiniu-kompetencijos/>

Harvey S., Goudvis A. 2007: *Strategies That Work: Teaching Comprehension for Understanding and Engagement.* 2d ed. Portland, ME: Stenhouse Publishers.

Duke N. 2014: *Inside Information: Developing Powerful Readers and Writers of Information Text Through Project – Based Instruction.* New York: Scholastic.

Ehri L, Robbins C. 1992: *Beginners Need Some Decoding Skills to Read Words by Analogy.* Reading Research Quarterly Vol. 27.

Erdvė ir laikas

- Pagrindinė užduotis:
- Peržiūrėkite režisierės Jūratės Samulionytės trumpo metražo filmą „Laikiniai“ (2011)
- (Interneto prieiga <https://www.kinofondas.lt/filmas/laikiniai/>) arba kitą pasirinktą filmą (pvz., A. Stonio, A. Matelio ar K. Kaupinio dokumentinį trumpo metražo filmą).
- 1) Įvardykite filmo temą, pagrindinę idėją.
- 2) Pasirinkite vieną iš vaizduojamos *erdvės epizodų* ir aprašykite pasirinktos veikėjos akimis, įtraukdami ir laiko (metų / paros / XXI amžiaus) nuorodas.
- *Kad atliktų užduotį, mokiniai turi išsiaiškinti erdvės ir laiko vaizdavimo grožiniame tekste ypatybes – atlikti žemiau pateiktas užduotis.*
- 1. Prisiminkite 2 daiktus iš skirtingų gyvenimo laikotarpių, susijusių su skirtingomis vietomis. Aprašykite 5–7 sakiniais vietas su tais daiktais jose. Pavaizduodami vietas įtraukite konkrečias detales, kurios Jums atrodo svarbios, charakterizuojančios Jūsų vaizduojamą aplinką.
- Laiko nuorodos erdvėje.
- 1. Iš aplinkos vaizdo galime spręsti apie laiką (metų, paros). Juk skirtingai, pavyzdžiui, tą pačią aikštę matysime dieną ir naktį, pavasarį ir žiemą. Perskaite kūrinių ištraukas, įvardykite erdvę ir laiką.
- 1)
 - *Ir beržų vytelės juodos*
 - *Šiaušias pumpurais,*
 - *Ir lakštingalėlių godos*
 - *Trykšta vakarais...*
- Jonas Aistis „Pavasario simfonija“
- 2)
 - *Stambiais geltonais lapais liepos verkia.*
 - *Dvi varnos kranksi nežinia kodėl.*
 - *O liūtui liejasi vanduo pro gerklę,*
 - *Ir aukso klevas dreba kaip žvaigždė.*
- Henrikas Radauskas „Fontanas“

- 2. Ne tik gamtos įvaizdžiais perteikiamas laikas. Perskaitykite pavyzdžius ir paaiškinkite, kokiomis detalėmis perteiktas paros ir (ar) metų laikas.
- *1) Nusileido tamsiai pilkas dangaus drėgnumas: iki tvartelio stogo, iki svirties galo, iki padaržės šermukšnio. Ūba vartė rankose grubiai apdrožinėta medžio gabalą, paguldė ant delno, stengėsi kažką išžiūrėti. Pakilęs užsklendė duris, plūstelėjo iš vidaus skiedrų, pečiuko šilumos ir lovos šiaudų kvapas, pasivaideno akyse geltonas šviesos ratas, jaukiai suglaudžiantis į krūvų ramias mintis ir daiktus. Barkštelėjo degtukais, lovos apklotu uždengė langą, vėl pasiėmė medį į delnus.*
- Romualdas Granauskas „Duonos valgytojai“
- *2) Mergaitė priėjo prie lango ir pro sunkių užuolaidų plyšį pažvelgė laukan. Gatvelė jau buvo gyva – žmonės traukė į darbą, o prie šiukšlių konteinerių triūsė valkatos. Mergaitė užgesino šviesą, atitraukė užuolaidas ir pilkoje prieblandoje ėmė ruošti.*
- Bitė Vilimaitė „Megaitės romanas“
- 3. Pateiktą fragmentą pakeiskite taip, kad metų ir paros laiką galima būtų suprasti iš buitinių detalių.
- *Jiedu tyliai susėdo virtuvėje. Tėtis nieko neklausinėjo. Suprato, kad dabar verčiau nieko nesakyti. Tiesiog džiaugtis akimirka drauge. Nė vienas neįjungė šviesos. Tamsa ramino, viską švelmino. Pro langą matėsi, kaip sodą vis labiau balino sniegas. Jis užklojo tuščius gėlių lovėlius, nuogas liaunas krūmų šakeles. Nuo jo tvoros strypų viršūnės atrodė apvalios, žolėje buvo matyti takučių vingiai.*
- Julia Green „Labai retai. Kai mėlynas mėnulis“
- 4. Kartais iš sukurto vaizdo galima spręsti ir apie žmogaus gyvenimo tarpinį. Perskaitykite kūrinių fragmentus, įvardykite, koks ir kokiomis nuorodomis perteikiamas veikėjo gyvenimo laikotarpis.
- *2) Devyni kieti, plieniniai skambalo smūgiai pažadino Liudą Vasarį iš miego. Krūptelėjęs jis atmerkė akis ir valandėlę negalėjo susivokti, kame esąs. Buvo lygiai 5 valanda šalto rudeninio ryto. Pro langą srovėno šėma, ūkanota priešsaulėtekio šviesa. Siauras, bet nuostabiai ilgas kambarys skendėjo dar šešėliuose. Tačiau Liudo kaimynai, taip pat, kaip ir jisai pažadinti negailestingio skambalo, jau spurdėjo kiekvienas prie savo lovos, ir netrukus subarškėjo metaliniai didžiulės prausyklos kranai.*
- *Ak, juk tai seminarija! Tai jų, naujokų pirmamečių, 17 kambarys, vadinamas „labirintu“, kuriame jų ir tilpo taip pat apie septyniolika.*
- Vincas Mykolaitis–Putinas „Altorių šešėly“
- 5. Žemiau pateiktą kūrinių ištrauką papildykite detalėmis, kurios leistų numanyti kūrinių veikėjų amžių.
- *Kai lygiai šeštą valandą sučiškė žadintuvas, Kati jau buvo pabudusi. Net lovoj nebegulėjo. Ji stovėjo kambaryje priešais veidrodį ir plūdosi kaip vairuotojas, patekęs į grūstį. Irokėziška skiauterė vėl buvo beviltiškai sugadinta!*
- Kristina Nestlinger „Pirmadienį viskas kitaip“
- 6. Aplinkos vaizde galima atpažinti ir istorinį laikotarpį. Perskaitykite kūrinių ištraukas, įvardykite istorinį laiką ir paaiškinkite, iš kokių detalių galima jį nuspėti.
- *Kelias į uostą buvo užkimštas vežimų ir pėsčiųjų. Pilki mūrai palei akmenimis grįstą gatvę buvo išvarpyti kulkų, be durų ir langų. Jų vidaus kambariai žiojėjo atviri kaip suirusių lėlių namų. Mačiau puikų raudonmedžio stalą su rašomąja mašinėle ant jo, viršum jo – vėjo siūbuojamą liustrą. Ant suskilusios parfumerijos vitrinės plakėsi išblukęs ir įplyšęs plakatas su Hitlerio atvaizdu. Jis ragino: Volk ans Gewehr! Žmonės, prie ginklo!*
- *Ar Lietuva su Lenkija irgi taip baisiai atrodo?*
- Rūta Šepetys „Druska jūrai“
- 7. Perkurkite pavaizduotą erdvę, išblukindami istorinio laiko detales ir papildydami ją metų, paros laiko vaizdais.
- *Tremties metai vakarų Vokietijoje eina prie galo. Po didžiausių pastangų, pasisėkimų ir nepasisėkimų, turbūt dar šįmet išplauksim į USA.*
- *Gaila man bus palikti Pfulingena. Tas mielas lagerio kiemas, vaikų rojus. Didelių kaštų tamsus pavėsis. Kaštonai krenta, vaikai krykščia. Čia eina, praeina didelės gavos, mylimi veidai, čia stoviniuoja ir mažesni ponai bajorai. Čia vaikšto asmenybės ir kurmiukai ar pikto prisisiurbusios dėlės. Štai praeina didelė, kiek sulinkusi, dvasinga dr. Paplausko-Ramūno figūra, štai nedidelis, bet su didele siela ir galva Mečys Mackevičius, štai bulves veža mano mielas mokytojas prof. Brazaitis, štai atvažiuoja Raudonojo Kryžiaus mašina, iš kurios išlėpa Jasačiai. Ach, daug ką čia gali matyti ir taip dažniausiai praeiti ir nueiti, taip kaip ir visos mano laikinosios ir brangios dienos eina ir nueina sau nebegrįžamai, kai kurios tik žavų išpūdį patikdamos.*
- Marija Gimbutienė „Dienoraštis ir prisiminimai“
- Ta pati erdvė veikėjų akimis.
- 8. Kiekvienas matydamas tą pačią vietą atkreipia dėmesį į skirtingus dalykus. Pavyzdžiui, vienaip tą patį namą matys jo šeimininkas, kitaip – jo vaikas, dar kitaip – atvykęs svečias.
- 5–7 sakiniams aprašykite erdvę skirtingų veikėjų akimis.